

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Ломакіна Олена Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри адміністративного та конституційного права
факультету морського права*

*Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Спадкове право є однією з фундаментальних підгалузей цивільного права, оскільки забезпечує правонаступництво майнових і деяких немайнових прав фізичної особи після її смерті. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, трансформації сімейних відносин та соціальних викликів, зумовлених війною, чинне спадкове законодавство України потребує системного оновлення. Саме з цією метою здійснюється рекодифікація Цивільного кодексу України, яка передбачає істотні зміни у регулюванні спадкових відносин.

Однією з ключових новел проєкту оновленого Цивільного кодексу України є розширення поняття складу спадщини. Окрім традиційних об'єктів цивільних прав (речей, майнових прав та обов'язків), до спадщини пропонується включати цифрові активи спадкодавця. До них належать електронні гаманці, криптовалюта, доменні імена, цифрові облікові записи та інші майнові права у цифровому середовищі, якщо інше не встановлено законом або умовами відповідних сервісів.

Такий підхід узгоджується з міжнародними тенденціями розвитку приватного права та спрямований на усунення правової невизначеності щодо долі цифрового майна після смерті його власника.

Проєкт рекодифікації передбачає суттєве оновлення системи черг спадкування за законом. Запропоновані зміни мають на меті більш справедливий розподіл спадкового майна з урахуванням реальних родинних і соціальних зв'язків спадкодавця.

Зокрема, онуки спадкодавця пропонується включити до другої черги спадкоємців незалежно від того, чи живі їхні батьки на момент відкриття спадщини. Водночас рідні брати, сестри, баба та дід спадкодавця переміщуються до третьої черги.

До четвертої черги спадкування віднесено дядьків і тіток спадкодавця, а до п'ятої – осіб, які проживали з ним однією сім'єю не менше п'яти років до його смерті. Шоста черга охоплює інших родичів до шостого ступеня споріднення включно, а також утриманців спадкодавця, які не були членами його сім'ї, але перебували на матеріальному забезпеченні щонайменше п'ять років.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця змін у спадковому праві України

Елемент правового регулювання	Чинний Цивільний кодекс України	Проект оновленого ЦК України (рекодифікація)
Склад спадщини	Речі, майнові права та обов'язки, що не припинилися зі смертю особи	Додатково включаються цифрові активи (криптовалюта, електронні гаманці, домени, цифрові акаунти тощо)
Підхід до цифрових прав	Прямо не врегульований	Закріплюється можливість спадкування цифрових активів, якщо це не заборонено законом або умовами сервісу
Перша черга спадкування	Діти, чоловік (дружина), батьки	Загальний підхід збережено
Друга черга спадкування	Рідні брати, сестри, баба та дід	Включаються онуки спадкодавця
Третя черга спадкування	Дядько та тітка спадкодавця	Рідні брати, сестри, баба та дід
Четверта черга спадкування	Особи, які проживали однією сім'єю не менше 5 років	Дядько та тітка спадкодавця
П'ята черга спадкування	Інші родичі до шостого ступеня споріднення	Особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше 5 років
Шоста черга спадкування	Не виділялася окремо	Інші родичі до шостого ступеня споріднення, а також утриманці спадкодавця
Утриманці спадкодавця	Обмежене та нечітке регулювання	Прямо включаються до кола спадкоємців за умови утримання не менше 5 років

Продовження таблиці 1

Особи, усунуті від спадкування	Загальні положення про недостойних спадкоємців	Чітко визначено усунення осіб, які вчинили умисне посягання на життя спадкодавця або спадкоємців
Прийняття спадщини	Можливе фактичне прийняття спадщини	Прийняття або відмова виключно через нотаріуса
Строк прийняття спадщини	6 місяців, можливі винятки	6 місяців, неподання заяви – вважається неприйняттям спадщини
Корпоративні права у спадщині	Врегульовані фрагментарно	Запроваджується інститут управління спадщиною з корпоративними правами

Особливої уваги заслуговує включення утриманців спадкодавця до числа спадкоємців за законом. Такий підхід відповідає принципам соціальної справедливості та спрямований на захист осіб, які фактично залежали від спадкодавця матеріально, але не перебували з ним у формальних родинних зв'язках.

Запровадження чітких критеріїв (строк утримання, непрацездатність або неповноліття) сприяє уніфікації судової практики та зменшенню кількості спадкових спорів.

Проект оновленого Цивільного кодексу України закріплює припинення права на спадкування для осіб, які умисно вчинили вбивство спадкодавця або здійснили замах на його життя чи життя інших потенційних спадкоємців. Такі положення мають чітке морально-правове підґрунтя та відповідають загальновизнаним принципам права.

Важливою новелою є закріплення правила, за яким прийняття або відмова від спадщини здійснюється виключно шляхом подання заяви нотаріусу. Неподання такої заяви протягом шестимісячного строку тягне визнання спадщини неприйнятою, за винятком окремих категорій осіб.

Крім того, у разі наявності у складі спадщини корпоративних прав передбачається інститут управління спадщиною. Нотаріус може призначити управителя спадщини для забезпечення збереження та ефективного використання корпоративних прав до моменту їх переходу до спадкоємців.

Рекодифікація спадкового права України свідчить про прагнення законодавця адаптувати цивільне законодавство до сучасних умов розвитку суспільства та економіки. Запропоновані зміни сприяють розширенню кола спадкоємців, захисту соціально вразливих осіб, лега-

лізації спадкування цифрових активів і підвищенню правової визначеності у спадкових правовідносинах. У перспективі це має позитивно вплинути на ефективність правозастосування та рівень довіри громадян до інституту спадкування.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон від 16.01.2003 № 435-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Матеріали рекодифікації цивільного законодавства України.
3. Судово-юридичне видання Sud.ua. Як зміняться черги спадкування і що включатиметься в спадщину за оновленим Цивільним кодексом України.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-582-5-32>

ЩОДО ВИТРАТ У СПРАВІ ПРО НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Сольський Володимир Степанович

*аспірант кафедри права
ПВНЗ «Європейський університет»
м. Київ, Україна*

У справі про неплатоспроможність фізичної особи, як і в процедурах банкрутства юридичних осіб, одним із проблемних та дискусійних питань, щодо якого виникають труднощі реалізації, є питання оплати винагороди арбітражного керуючого, як елемента витрат у судовій процедурі.

Статтею 30 КУЗПБ встановлено, що сплата основної винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень керуючого реструктуризацією, керуючого реалізацією здійснюється за рахунок коштів, авансованих заявником на депозитний рахунок господарського суду, який розглядає справу, до моменту подання заяви про відкриття провадження у справі. У разі якщо процедура триває після закінчення авансованих заявником коштів, основна винагорода арбітражного керуючого сплачується за рахунок коштів, одержаних від продажу майна боржника, яке не перебуває в заставі, або коштів фонду, створеного кредиторами для виплати грошової винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого (у разі його створення) [1].